

Eerlijk spel

Euro 2008 bewees het gelijk van de grondleggers van de Europese Unie. Rinus Michels zat fout: voetbal was geen oorlog. De vier vrijheden (vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal) impliceren dat de spelers in het dagelijks leven collega's zijn en elkaar dus met respect bejegenen. Ook tussen supportersgroepen heerst vrede. Turken en Duitsers dansen samen voor de Brandenburger Tor; Nederlanders steunen de Russen in hun strijd tegen de Spanjaarden. In 51 jaar is veel bereikt: gedeelde vrede, welvaart en democratie.

Het voetbal was van hoog niveau, de concurrentie intens; één enkele fout kon beslissend zijn. Opvallend was daarom vooral het faire spel. In 31 wedstrijden werden slechts drie rode kaarten uitgedeeld, tegenover 39 in de 306 Eredivisiewedstrijden in het afgelopen seizoen. Intensere concurrentie impliceert niet noodzakelijk vuiler spel. Hulde aan de scheidsrechters, die het gelijk van Brinkhorsts motto "een sterke markt vereist een krachtige overheid" illustreerden.

Sport en de Europese markteconomie zijn gebaseerd op het concurrentiemechanisme. We geloven dat concurrentie de prestaties verbetert, de innovatie stimuleert en de welvaart verhoogt. In de sport is dit direct zichtbaar; zonder moderne zwembroek heeft Pieter van den Hoogenband in Peking geen kans op een medaille. De Bulgaarse 'Olympische' bokkers en het geknoei van de Rabo-wielerploeg met Michael Rasmussen illustreren de keerzijde: op een *level playing field* kan iets extra's het verschil uitmaken, zodat de neiging om naar verboden middelen te grijpen of te sjoemelen groot is. Zonder goed toezicht dreigt concurrentievervalsing, worden de prikkels tot presteren verstoord en levert concurrentie niet noodzakelijk de verwachte baten. Wetenschappelijk onderzoek elimineert de context en geeft dieper inzicht in de relaties tussen concurrentie, fraude en de resulterende uitkomsten. Gneezy *et al.* (2003) lieten studenten doolhoven oplossen (<http://games.yahoo.com/games/maze.html>). In de ene situatie werd elke deelnemer beloond met een vast bedrag (X) per goed opgeloste puzzel. In het alternatief werd van elke groep van zes studenten alleen diegene die de meeste puzzels had opgelost beloond, en wel met 6X. Mannen reageren op concurrentieprikkels: onder concurrentie losten ze meer puzzels op dan bij stukloon.

Vrouwen reageren minder elastisch op deze stimulans: zij spannen zich nauwelijks méér in, en zijn dus zelden groepswinnaar: een glazen plafond wordt vanzelf gevormd. Gneezy en co-auteurs hielden toezicht en zorgden ervoor dat de deelnemers aan hun experiment

niet konden valsspelen. Schwieren en Weichselbaumer (2008) lieten deze conditie varen, zagen dat er bijgevolg gefraudeerd werd, vooral door de slechtere spelers (in dit geval de vrouwen), en bij concurrentie meer dan bij stukloon. Belangrijker nog, de mogelijkheid tot valsspelen leidde af van het echte spel, en concurrentie leidde niet tot verhoogde prestaties. Juist goede spelers hebben behoefte aan een sterke scheidsrechter. Op economische markten is de mededingingsautoriteit de belangrijkste scheidsrechter. Net als bij voetbal is ook hier de discussie of hij wel voldoende instrumenten ter beschikking heeft. Eerder dit jaar keurde het Nederlandse parlement een wijziging van onze Mededingingswet goed die de NMa toestaat niet alleen ondernemingen te beboeten, maar ook de bestuurders persoonlijk, als deze betrokken zijn geweest bij kartelvorming. Een voorstel van Frank Heemskerck om in dergelijke gevallen ook gevangenisstraf op te kunnen leggen haalde geen meerderheid.

Voor een econoom is kartelvorming pure diefstal, maar de meerderheid van ons parlement vindt het klaarblijkelijk minder ernstig. Stephan (2007) laat zien dat, hoewel de Britten kartelgedrag afkeuren, zij dat niet voldoende ernstig vinden om kartelmanagers met gevangenisstraf te bestraffen. Zij vinden *namings* and *shaming* en bestuurlijke boetes voor bedrijven als straf voldoende. Momenteel wordt vergelijkbaar onderzoek in Nederland uitgevoerd; ik denk niet dat onze Jan Modaal er anders over denkt dan de Britse John Doe. Kamerleden zijn ook maar mensen.

Jan en John zijn ervan overtuigd dat een spel volgens faire regels gespeeld moet worden om het tot een spektakel te maken, en dat bij sport een goede scheidsrechter nodig is. Van economie hebben ze echter minder verstand dan van voetbal. Economen en politici die overtuigd zijn van de baten van marktwerking en die de concurrentie willen beschermen, en de resulterende baten veilig willen stellen, doen er goed aan het publiek duidelijk te maken dat ook in een markteconomie regels, toezicht en strenge sancties onontbeerlijk zijn.

LITERATUUR

Gneezy, U., M. Niederle en A. Rustichini (2003) Performance in competitive environments: Gender differences. *The Quarterly Journal of Economics*, 118(3), 1049–1074.

Schwieren, C. en D. Weichselbaumer (2008) Does competition enhance performance or cheating? A laboratory experiment. IZA Discussion Paper 3275.

Stephan, A. (2007) Survey of public attitudes to price-fixing and cartel enforcement in Britain. CCP Working Paper, 07-12.